

Poly-sprogning

Sprogning

Mennesker handler gennem sprog. Vi påvirker begivenheder og udtrykker holdninger til de kræfter som øver indflydelse på os. Vi *sprog*. Begrebet *sprogning* er først og fremmest udviklet af J. Normann Jørgensen som skriver:

»we are all languagers, and what we do when we use the uniquely human phenomenon of language to grasp the world, change the world, and shape the world, is *languaging*« (Jørgensen 2004: 13).¹

Sprogning tager udgangspunkt i, at mennesker anvender sproglige *træk* som den grundlæggende resurse, når de taler sammen, og ikke først og fremmest »sprog« i betydningen tællelige og afgrænselige størrelser. De sproglige træk kan være associeret med »sprog«, men det er ikke givet på forhånd hvilke træk, sprogere anvender i sammenhæng med hinanden. Nogle gange anvender sprogere sproglige træk associeret med forskellige sprog som en resurse til at konstruere og forhandle egen og andres identitet og til at kommentere og påvirke samfundsnormer, som dikterer, at man skal snakke et sprog ad gangen. Vi skal i denne artikel se et eksempel på begge dele.

Når vi taler om »sprog« som dansk, engelsk, norsk, serbisk, kroatisk, serbokroatisk osv., behandler vi dem oftest som afgrænselige sæt af træk, som man enten taler eller ikke taler. Men disse måder at benævne sprog på er relativt nye ideologiske konstruktioner, som ofte hænger sammen med nationalromantiske ideologier. Det er basisviden for sociolingvister, at der ikke er nogen entydig videnskabelig metode til at afgøre, hvornår et sprog starter, og et andet slutter. I teorien om mennesker som sprogere skelner vi mellem

JANUS SPINDLER MØLLER

Post doc, Københavns Universitet, Sprogforandringscentret
janus@hum.ku.dk

sprog som generelt og uafgrænset menneskeligt fænomen på den ene side og »sprog« som ideologiske konstruktioner på den anden.

Dette sprogsyn har konsekvenser for termer som »etsproget«, »tosproget«, »flersproget« osv. Disse termer forudsætter, at det kan tælles, hvor mange »sprog« et menneske behersker, men det er hverken muligt at afgrænse sprog eller at definere, hvornår de beherskes. En skoleelev i København har måske kendskab til træk associeret med dansk, engelsk, tysk, fransk, arabisk, tyrkisk, spansk, italiensk, svensk, norsk osv. At kalde denne skoleelev for etsproget eller tosproget forekommer upræcist. Skoleeleven har naturligvis ikke kendskab til lige mange træk tilskrevet hvert af disse sprog, men det leder bare hen til det problem at skulle definere, hvor mange træk talere skal besidde, før de »behersker« et sprog. Er det, når man kan to ord på sproget, når man kan købe en busbillet, når man kan genkende og reproducere klangen af sproget, når man kan skrive et akademisk speciale eller hvad?

Dette betyder ikke, at vi ikke længere kan tale om forskellige sprog. Det er stadig nyttigt at kunne tale om forskellige sprog om ikke andet, så fordi at ideologien om sprog som faste størrelser med klare grænser er så stærk blandt sprogere i den vestlige verden. Sprogere besidder i meget høj grad begreber om sammenhængende sæt af sproglige træk, som de refererer til som sprog. Når vi lærer sproglige træk, lærer vi også noget om, hvilke(t) sprog disse træk er associeret med. Derfor vil jeg også i denne artikel tale om sprog, men i betydningen forestillinger om sammenhørende sæt af sproglige træk.

Af samme grund kan vi også tale om etsprogede samtaler, så længe vi gør os klart, at termen »etsproget« handler om normer for sproglig opførsel, og altså ikke er en objektivt definerbar samtaletype. Mennesker kan i deres sproglige hverdag møde og måske opfylde en forventning om, at de i specifikke situationer holder sig til træk associeret med et og kun et sprog. I Danmark kan minoritetselever måske møde udsagn som: »Dette er en dansk folkeskole, så her taler vi dansk«. Men det er ikke sådan, at netop en etsproget samtaletype er specielt naturlig, hensigtsmæssig eller for den sags skyld særlig udbredt blandt mennesker. Tværtimod finder vi i vores arbejde med at beskrive sprogbrug blandt unge, at de trækker på sproglige resurser associeret med en række forskellige sprog, når de taler med hinanden.

Poly-sprogning

Hvis vi ønsker at beskrive sammenhænge, hvor sproglige træk associeret med flere forskellige sprog er i spil i interaktion, har vi brug for begreber, som er baseret på sproglige træk og ikke på sprog. Derfor har vi udviklet begrebet *poly-sprogning* (se også Møller 2009; Jørgensen 2010) defineret som: »Brug af sproglige træk uanset om de er associeret med forskellige sprog, varieteter, osv. Dette inkluderer brug af træk associeret med sprog, som brugeren ikke kender mange træk fra (hvis overhovedet andre). Det inkluderer også brugen af træk, som ikke er associeret med noget sprog overhovedet.«

Ved at basere begrebet på sproglige træk, som så i anden række måtte være associeret med forestillinger om sæt af sproglige træk, undgår vi at basere definitionen på »sprog« som tællelige enheder. Begrebet kan erstatte upræcise termer som etsproget, tosproget osv. Det er ikke givet på forhånd, hvem der associerer hvilke sproglige træk til hvilke »sprog« i hvilke situationer. Bliver »fuck« fx opfattet som engelsk, amerikansk, dansk eller nærmere som transnational ungdomsfænomen? Sådanne opfattelser varierer fra situation til situation, og det er en analytisk opgave at udvikle metoder til at beskrive disse associeringer og sprogeres anvendelse og udnyttelse af dem.

Begrebet poly-sprogning er inspireret af begrebet poly-kultur (Hewitt 1992). Med udgangspunkt i unge i London beskriver Hewitt, hvordan kulturer ikke kan anskues som sammenhængende og afgrænsede fra hinanden. I stedet opererer han med flydende grænser, hvor kulturer konstant interagerer med hinanden, hvilket medfører konstante forandringer og ind imellem gør det meningsløst at forsøge at afgøre, hvilke praksisser der tilhører hvilke kulturer. Dermed har begreberne poly-sprogning og poly-kultur det til fælles, at de tager afstand fra vanemæssigt at putte fænomener i kasser og i stedet fokuserer på dynamiske processer, hvor nye betydninger opstår.

Poly-sprogning på Facebook

I det følgende eksempel optræder fire unge kvinder, som kender hinanden, fordi de bor eller har boet i samme boligkompleks i Ishøj. To af dem har tyrkisk i deres baggrund, og to af dem har arabisk i deres baggrund. De har alle det tilfælles, at de har et omfattende kendskab til sproglige træk associeret med dansk. De har også det tilfælles, at de er i gang med uddannelser forankret i Danmark. De er vant til at håndtere mange forskellige kontekster såvel mundtligt

som skriftligt i deres sproglige hverdag. Følgende udveksling finder sted efter, at Maimuna har lagt en tegning, hun selv har lavet, ud på sin profil på Facebook.

1. *Fatima*

very nice! ligner noget fra ørkenen, eksotisk!
kan godt lide farverne

2. *Gülten*

hallo søster!!!
du havde lovet mig en skitse af en moske ...
a promis is a promis :-o
still waiting ... :-))
btw ... zupper good drawing ;-)
lovin it ...
good colors and so cool with the white bottom. ;-)

3. *Maimuna*

har købt the equipment, skal bare finde tid til lave en spektakulær én kun tje dig morok, den skal være speciel med ekstra spice :P, sorry tar mig sammen denne weekend!
insAllah

4. *Gülten*

gracias muchas graciass !!
jeg wenter shpændt gardash ;-))
love youuu ...

I indlæg nr. 1 kommenterer Fatima tegningen. Hun anvender sproglige træk associeret med engelsk og med dansk. I indlæg nr. 2 gør Gülten opmærksom på, at Maimuna skylder hende en tegning, og roser samtidig den tegning, Maimuna har lagt op. Gülten anvender også træk associeret med både engelsk og dansk. Desuden anvender hun ordet »Zupper«, hvor stavemåden muligvis afspejler en typisk udtaleform. Hertil kommer en række smileyer, som også er med til at guide modtagerne i, hvordan hendes bidrag skal forstås og naturligvis ikke kan associeres med et bestemt nationalsprog.

I indlæg nr. 3 undskylder Maimuna og siger, at hun gør det snart. Også hun anvender træk associeret med dansk og engelsk og desuden smileys. Desuden anvender Maimuna ordene »morok«, som muligvis er associeret med tyrkisk (i ordbogen Türk Dil Kurumu beskrevet som oldarmensk låneord i tyrkisk) og »insAllah«, som er associeret med arabisk, men også kan ses som en del af en sproglig ungdomsstil i København, som nogle af de unge selv kalder gade-

sprog eller perkersprog (Madsen, Møller & Jørgensen 2010). »Morok« er generelt et negativt udtryk om gamle mennesker, men her snarere brugt som kælenavn. »Morok« indgår i en sammenhæng, hvor Maimuna understreger, at hun vil lave en meget personlig tegning til Gülten (»kun tje dig morok«). Maimuna vælger at stave *til* som »tje«, hvilket afspejler en udtaleform, som Maegaard (2007) har beskrevet som en københavnsk ungdomsform.

Gültens svar i indlæg nr. 4 indeholder træk associeret med spansk, dansk, tyrkisk og engelsk. Yderligere gentager Gülten flere steder samme bogstav i et ord (»graciass«, »shpændt«, »youuu«). Intentionen er formentligt at forstærke indtrykket af, hvor spændt hun er, og hvor meget hun holder af Maimuna. Desuden afviger stavningen fra en standardnorm i »wenter schpændt«. Muligvis er denne stavning anvendt for at afspejle en typisk udtale med en typisk signalværdi. Endelig er stavemåden »gardash« for *karde_h* (en søskende) muligvis særligt karakteristisk for østtyrkisk. Gülten beskriver selv formen »gardash« som typisk »landsbysprog« i en efterfølgende samtale om uddraget. Brugen af »lovin it« er, ud over at være associeret med engelsk, også muligvis hentet fra McDonald's reklamekampagner. Hvis man vil pege på, hvilke træk der er associeret med hvilke sprog i indlæg nr. 4, er det således ikke dækkende blot at sige dansk, tyrkisk, spansk og engelsk. Der optræder også træk associeret med bestemte områder i Tyrkiet, og træk der spiller på særlige udtaleformer af dansk. Desuden optræder der træk som gentagelser af bogstaver og smileyer på tværs af de andre sæt af træk.

Holdninger til poly-sprogning

Anvendelsen af sproglige træk i indlæg nr. 1 til 4 kan i udpræget grad karakteriseres som poly-sprogning. I fortsættelsen kommer der en eksPLICIT diskussion af denne måde at anvende sprog på:

5. *İlknur*

Ohhh Maimuna , Du havde også lovet miig en skitse ...
Og du sagde, at det ville været efter eksamener, men ??? Still
waiting like Gülten, and a promise is a promise :D :D:D

6. *Gülten*

o'la laa Maimuna ... lover du alle og enhver :-p
jeg troede at jeg var "your speciel one« :-))))))
well ... İlknur ... you gotta get in line ...
mine comes fiiiiirst ... :-p

7. Fatima

SNAK DANSK – eller hold jer til ET sprog
zupper? jeg wenter shpæændt gardash

8. Gülten

excuse me madame!!!!
dont be jealous coz you cant talk like me :-p
jeg slår over i perkisk, når humøret passer ;-))))))
its [Gültens kælenavn] talk len !!!! :-p

9. Fatima

ja og det lyder af HT:) men fantastisk at vi alligevel
kan navigere med så mange sprog og tegn !!!!! ???? :):):)
:P

I indlæg nr. 5 kommer İlknur på banen for første gang i denne udveksling, og gør opmærksom på at Maimuna også har lovet at lave en tegning til hende. İlknur anvender ligesom i de andre indlæg træk associeret med dansk og engelsk, og hun gentager ligesom Gülten samme bogstav flere gange i nogle af ordene («ohhh«, »miiig«). Gülten reagerer i indlæg nr. 6 ved at spille på, at hun troede, at hun var Maimunas særligt udvalgte. Denne gang anvender hun ud over træk associeret med dansk og engelsk, bogstavgentagelser og smileyer og træk associeret med et latinsk sprog som fx fransk («o’la laa«).

I indlæg nr. 7 kommenterer Fatima, som ikke har været på banen siden indlæg nr. 1, den sproglige stil i udvekslingen. Hun opfordrer de andre til at snakke dansk og reproducerer derved en norm, der dikterer, at man kun skal bruge et sprog ad gangen. Interessant nok anvendte Fatima selv træk associeret med både dansk og engelsk i sit første indlæg. Hun citerer derefter Gültens brug af »zupper« og »jeg wenter shpæændt gardash«. Valget af disse træk indikerer, at Fatima også reagerer på brugen af træk, som adskiller sig fra standardformer. Indlæg nr. 7 er også karakteriseret ved brug af store bogstaver, imperativformer og fravær af smileyer.

Gülten reagerer meget direkte i indlæg nr. 8 ved at gøre opmærksom på, at hun taler, som det passer hende. Valget af træk i indlægget underbygger denne påstand, idet Gülten anvender træk associeret med engelsk, fransk, dansk og tyrkisk. Gülten anvender dels ordet »perkisk« om denne måde at bruge sprog på og dels sit personlige kælenavn plus »talk«. Gülten får på denne måde sagt at hun både har mulighederne for («don’t be jealous cause you can’t talk like me») og rettighederne til («perkisk« og [Gültens kælenavn] – »talk«) at anvende sprog på denne måde. Pludselig har udvekslingen altså taget en drejning, som handler om en etsproget over for

en poly-sproget norm. Eksemplet viser os dermed også, at deltagerne er bevidste om deres sproglige stil og om andre normer for sprogbrug, som de måtte møde i deres hverdag. I indlæg nr. 9 glatter Fatima ud efter den relativt kraftige svada i indlæg nr. 8. Hun skriver, at det er »fantastisk at vi alligevel kan navigere med så mange sprog og tegn« og konstruerer på denne måde poly-sprogning som en resurse og ikke som »forkert« sprogbrug.

Eksemplet i sin helhed illustrerer, hvad poly-sprogning er. Deltagerne trækker på sproglige resurser associeret med en række forskellige sprog, varieteter osv. for at udtrykke hvem de er og forhandle egne og andres identiteter. Samtidig indgår poly-sprogningen også i mere konkrete interaktionelle handlinger som fx at rose Maimunas evner som tegner og at forhandle om, hvem Maimuna har lovet den næste tegning. De unge kvinder demonstrerer både, at de anvender en avanceret poly-sproget praksis til at kommunikere på Facebook og at de har en høj grad af bevidsthed om denne praksis.

Afrunding

Den sproglige adfærd som kvinderne udviser på Facebook, er ikke specielt usædvanlig. Tværtimod finder vi også i undersøgelser, som involverer langt større mængder data som fx Køgeprojektet (Jørgensen 2010; Møller 2009) og Amagerprojektet (Ag 2010; Stæhr 2010), en tydelig tendens til, at unge anvender alle de sproglige resurser, de har til rådighed, til at opnå, hvad de vil i deres indbyrdes samtaler. Dette gælder for majoritets- såvel som minoritetsdanskere. Vores deltagere er også i stand til at underordne sig normer for sproglig ageren, som fx den etsprogede norm, men denne måde at tale på er ikke specielt typisk for deres måde at tale med hinanden på.

De unge anvender sprog dynamisk og kreativt til at nedbryde og forhandle grænser og til at forhandle og konstruere identiteter for sig selv og andre. De låner af hinanden, efterligner hinanden og lærer af hinanden, og alle disse resurser anvender de til at navigere i deres sociale hverdag. Det er nødvendigt med en dynamisk tilgang til sprog, hvis vi vil forstå disse processer. Min påstand er, at begrebet poly-sprogning bedre kan beskrive anvendelsen af sproglige træk i sådanne typer samtaler end begreber som etsproget, tosproget osv. Informanterne er poly-sprogere snarere, end de er et-, to- eller flersprogede. Dette betyder, at elever i folkeskolen i vidt omfang besidder en sproglig resurse, som kan udnyttes i undervisningssammenhænge. Med poly-sprogning følger fx en høj grad af sproglig bevidsthed, som kan bruges som et springbræt til at forstå, hvordan forskellige sproglige træk fungerer i forskellige kontekster.

Note

1 Oversættelse af citat: »vi er alle sprogere og det vi gør når vi anvender sprog som unikt menneskeligt

fænomen til at begribe, ændre og forme verdenen er sprogning« (Jørgensen 2004: 13).

Litteratur

- Ag, Astrid (2010): *Sprogbrug og identitetsarbejde hos senmoderne storbypiger*. Københavnerstudier i tosprogethed, vol. 53. Københavns Universitet.
- Hewitt, Roger (1992): »Language, youth and the destabilisation of ethnicity.« I Cecilia Palmgren, Karin Lövgren, Göran Bolin: *Ethnicity in Youth Culture*. Youth Culture at Stockholm University. (27-42).
- Jørgensen, J. Normann (2004): »Languaging and languagers«. I Dabelsteen, C. B. & J. N. Jørgensen (eds.): *Languaging and Language Practices*. Copenhagen Studies in Bilingualism, vol. 36. University of Copenhagen, 5-23.
- Jørgensen, J. Normann (2010): *Languaging. Nine years of poly-lingual development of young Turkish-Danish grade school students*. Vol. 1-2. Copenhagen Studies in Bilingualism, the Køge Series, vol. K15-16. University of Copenhagen.
- Madsen, Lian Malai, Janus Spindler Møller & J. Normann Jørgensen (2010): »Street language« and »Integrated«: *Language use and enregisterment among late modern urban girls*. Copenhagen Studies in Bilingualism 55. Copenhagen: University of Copenhagen. Faculty of Humanities, 81-113.
- Mægaard, Marie (2007): *Udtalevariation og -forandring i københavnsk – en etnografisk undersøgelse af sprogbrug, sociale kategorier og social praksis blandt unge på en københavnsk folkeskole*. (Danske talesprog, bind 8). København: C.A. Reitzels Forlag.
- Møller, Janus Spindler (2009): *Poly-lingual interaction across childhood, youth and adulthood*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Stæhr, Andreas (2010): »Rappen reddede os« – et studie af senmoderne storbydrenges identitetsarbejde i fritids- og skolemiljøer. Københavnerstudier i tosprogethed, vol. 54. Københavns Universitet.